

YUSUF ZİYA YÖRÜKAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM TARİHÇİLİĞİ

*Zekeriya AKMAN**

ÖZET

Yusuf Ziya Yörükan, 1887 yılında Selanik'te doğmuştur. Osmanlı Devletinin son döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okumuş, bunun yanı sıra dini alanlarda dönemin hocalarının vermiş oldukları özel derslere devam etmiştir. Anadolu'nun farklı şehirlerinde edebiyat öğretmenliği yapmış ve bu görevinin yanı sıra akademik çalışmalarına da devam etmiştir. Daha sonra Üniversitelerde çalışmaya başlayan Yusuf Ziya Yörükan, İstanbul ve Ankara üniversitelerinde İslam Dini tarihi, Mezhepler tarihi ve felsefe hocası olarak görev yapmıştır. Hayatını kaybetmiş olduğu 5. 6. 1954 tarihine kadar hocalık görevine, akademik ve ilmi çalışmalarına devam etmiştir. Yusuf Ziya Yörükan, İslam düşüncesinin birçok alanı ile ilgilenmiştir. Felsefe, kelam, Türk tarihi, İslam tarihi, Dinler tarihi, Mezhepler tarihi ve hadis gibi alanlarda çok sayıda çalışmalar yapmış ve bu ilim dallarına dair soru ve iddialara cevaplar vermiştir. Çok sayıda kitap ve makaleler yazmıştır. Özellikle Alevilik, Bektaşilik ve Türklerin eski inançları ile ilgili çalışmaları ön plana çıkmıştır.

Yusuf Ziya Yörükan, branşı İslam tarihi olmayan bir akademisyendir. Bazen yazmış olduğu bir kitabın içerisinde İslami ilimlerin birçok alanı ile ilgili bilgilere yer vermiştir. İslam Dini Tarihi ve Peygamberimiz isimli kitaplarında Hz. Peygamberin hayatını anlatmıştır. İslam tarihçilerinden farklı bir tarzda konuları ele alarak değerlendirmiştir. Kitaplarında, İslam tarihinde meydana gelmiş olayları anlatırken, bunlarla bağlantılı olabilecek dini ve hukuki konulara da yer vermiştir. Öğretici bir tarzda yazmış olduğu eserleri, okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu makalede onun Hz. Muhammed'in hayatını anlatan kitaplarını tanıtmaya ve İslam tarihçiliğini değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Ziya Yörükan, İslam, İslam Tarihi, Hz. Muhammed, Siyer.

* Dr. Bakan Müşaviri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, El-mek: zekeriyaakman@hotmail.com

LIFE, WORKS AND ISLAMIC HISTORIOGRAPHY OF YUSUF ZİYA YÖRÜKAN

ABSTRACT

Yusuf Ziya Yörükan was born in 1887 in Salonika. He lived in late Ottoman and early Republican era and graduated from Faculty of Literature of Istanbul University. Besides, he attended special courses on religion from the lecturers of the era. He continued his academic studies while working as a teacher of literature in several Anatolian cities. Later, he lectured in Istanbul and Ankara Universities on the subjects of history of Islam, history of madhabs and philosophy. He served as a lecturer until his death on 5th of June, 1954. Yusuf Ziya Yörükan, studied on many aspects of Islamic thought. He wrote many articles and books on Philosophy, Kelam, History of Turks, History of Islam, History of religions, History of Madhabs, Hadith and replied to controversial claims within these areas. Particularly his studies on Alevism, Bektashism and faith of ancient Turks became prominent.

Yusuf Ziya Yörükan's major was not Islamic History. Some of his books included the information concerning several aspects of Islamic sciences. In his books named "History of Islam" and "Our Prophet" Yusuf Ziya Yörükan explained the life of Hazrat Prophet. He dealt with and evaluated topics differently from Historians of Islam. While recounting the events occurred in the history of Islam, he included in his books religious and legal issues that might be associated with them. His works that were written in a didactic style were studied as textbooks in schools. In this article we tried to introduce his books which explain life of Hazrat Muhammad and evaluate his historiography of Islam.

Key Words: Yusuf Ziya Yörükan, Islam, History of Islam, Hz. Muhammad, Prophetic biography.

Giriş

Tarih, konusu itibariyle her zaman çok sayıda insanın dikkatini çekmiş olan bir bilim dalıdır. Hz. Muhammed'in hayatı İslam tarihi içerisinde büyük öneme sahiptir. Birçok kişi, bu nedenle Hz. Peygamber'in hayatının aynı zamanda İslam'ın tarihi olduğunu ve bu yönüyle büyük önem arz ettiğini belirtmiştir.¹ Hz. Peygamber'den hemen sonra, onun sözleri ve hayatı yazılmaya ve kaydedilmeye başlanmıştır. Böylece Hz. Muhammed'in hayatını anlatan siyer kitapları ortaya çıkmıştır. Hz. Muhammed'den sonra başlamış olan siyer yazıcılığı günümüze kadar devam etmiştir.

Hz. Muhammed'in hayatı İslami ilimlerle uğraşmış olan çok sayıda ilim adamının dikkatini çekmiş ve bu konuda eserler yazmışlardır. İslami ilimlerle ilgili çalışma yapmış olan bir kısım ilim adamı, sadece İslam tarihi ve Hz. Muhammed'in hayatına dair kitaplar yazmışlardır. Fakat bazı âlimler ise çalışmalar yapmış olduğu fıkıh, hadis, tefsir, kelam, Dinler tarihi, Mezhepler tarihi gibi ilimlerin yanı sıra Hz. Muhammed'in hayatına ve İslam tarihine yönelik eserler yazmışlardır. Çünkü bu Dinin Peygamber'i ve kurucusu olan Hz. Muhammed'in hayatı ve döneminde meydana gelen olaylar, aynı zamanda bütün İslami ilimleri de ilgilendirmektedir. Bu nedendir ki, çok

¹ Kılıçzade, Hakkı, *İtikadat-ı Batılaya İlanı- Harb*, İstanbul, 1332, s. 111.

sayıda ilim adamı, üzerinde çalışmış olduğu bilimlerin yanı sıra Hz. Muhammed'in hayatına dair de kitaplar yazmışlardır.

Yusuf Ziya Yörükan, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşamış olan bir akademisyendir. Üniversitelerde Dinler tarihi ve Mezhepler tarihi dersleri okutmuştur. Darülfünun İlahiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi İslam Tetkikleri Enstitüsü ve Ankara İlahiyat Fakültesinde hocalık yapmıştır. Okutmuş olduğu derslerde İslam Dini'nin tarihi'ne ve dolayısıyla Hz. Muhammed'in hayatına yönelik ders notları hazırlamıştır. Okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Peygamberimiz isminde bir kitap yazmıştır. Yine üniversite de okutmuş olduğu ders notlarından, İslam Dini Tarihi diye bir eser oluşturmuştur. Bu kitaba baktığımız zaman farklı bir bakış açısıyla yazılmış olduğunu görürüz. Fakat buna rağmen, kitap yine de Hz. Muhammed'in hayatını anlatan bir çalışma niteliğindedir.

Yusuf Ziya Yörükan'ın hayatı ve bazı ilim dallarındaki hizmetleri ve yeri konusunda ilmi çalışmalar yapılmıştır.² Fakat Peygamberimizin hayatına dair kitapları bulunan Yusuf Ziya Yörükan'ın bu yönü ve İslam tarihine dair kitapları konusunda herhangi bir çalışmaya rastlamadık. Bizde bu makalemizde Yusuf Ziya Yörükan'ın hayatını, eserlerini ve İslam tarihine dair yazmış olduğu kitapları tanıtmaya çalıştık. Yusuf Ziya Yörükan'ın İslam tarihçiliğini, eserlerinde takip etmiş olduğu metodolojiyi belirlemeye ve değerlendirmeye çalıştık. Makalemizde eserlerinin muhtevasına mümkün olduğu kadar az yer vererek, onun üslubunu, metodunu ve kaynaklarını değerlendirmeyi hedefledik.

Hayatı

Yusuf Ziya Yörükan, 1303 (1887) yılında Selanik'te doğmuştur. Babası Yakup Efendi aynı şehirde Eski Saray Müderrisi olarak görev yapmaktaydı. İlim ehli bir aileden gelen Yusuf Ziya, ilk tahsilini Selanik'te medresede yapmıştır. Daha sonra Selanik Selimiye Mektebine başlamış ve 1315 (1899) yılında buradan mezun olmuştur. 1321 (1905) yılında rüştiyeden mezun olan Yusuf Ziya Yörükan, daha sonra Selanik Daru'l- Muallimin'i ibtidai ve rüşti kısımlarında tahsil görmüştür. İstanbul'daki Sahn Medresesi'nde eğitimine devam etmiş ve 1335 (1919) yılında buradan mezun olmuştur. Yusuf Ziya Yörükan medrese tahsilinden sonra İstanbul Darülfünun'u Felsefe Bölümü'ne kayıt yaptırmış ve 1838 (1922) yılında buradan mezun olmuştur.³

Yusuf Ziya Yörükan, 1922 yılında Medresetül- Mütahassisin'de doktora denk gelen ruus imtihanını vererek felsefe doktoru unvanını almıştır. Tez olarak Şehabeddin Sühreverdi ve felsefesini çalışmıştır. Sühreverdi'nin Hayakilün-Nur isimli eserini, Nur Hikâyeleri adıyla tercüme etmiştir.⁴ Yusuf Ziya Yörükan'ın bu tercümesi, tezin tamamlayıcı kısmıdır. Tezinin 451 sayfadan oluşan basılmamış nüshası, Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kitaplığında bulunmaktadır.⁵

Yusuf Ziya Yörükan tercüme etmiş olduğu Sühreverdi'nin eserini, Nur Hikâyeleri ismiyle 1922 yılında Hilmi Ziya Ülken ile birlikte çıkardığı Mihrab dergisinde yayınlamıştır. Yusuf Ziya'nın bu tercümesi Mihrab dergisinde 1922-1921 yılları arasında on dört yazı halinde yayınlanmıştır.⁶

² Bknz. Yavuz, Köktaş, "Yusuf Ziya Yörükan ve İslam Dini Tarihi Eserindeki Hadis ve Sünnetle İlgili Düşünceleri", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, IV, sayı, 2, 2004, s. 75-93, Erkan, Küp, **Yusuf Ziya Yörükan'ın Dinler Tarihi Bilimindeki Yeri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.

³ Hilmi Ziya Ülken, "Yusuf Ziya Yörükan", **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, I-II, Ankara, 1954, Turhan Yörükan, "Prof. Yusuf Z. Yörükan'ın Hayatı, Eserleri ve Alevilik İle İlgili Görüşleri", Yusuf Ziya Yörükan, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, İstanbul, 2006 s. 15-16.

⁴ Ülken, **agm**, s. 89.

⁵ Turhan Yörükan, **age**, s. 16.

⁶ Ülken, **agm** s. 89.

Yusuf Ziya Yörükân 7 Aralık 1927 (1912) de Selanik Daru'l Muallimin'inde öğretmen olarak görev yapmaya başlamıştır. Ekim 1923'e kadar Selanik ve İstanbul'daki çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. Ekim 1923'ten itibaren Sahn Medresesi Kısım-i Âlisi'nde felsefe, terbiye ve içtimaiyat muallimliğine tayin olmuştur.⁷ 1925 yılı sonlarında yeni kurulmuş olan, Daru'l-fünun İlahiyat Fakültesi'nde İslam Mezhepleri Tarihi muallimi olarak tayin edilmiştir. Bir müddet sonra da aynı fakültenin müdürlük görevini üstlenmiştir. Yusuf Ziya, bu dönemde Anadolu'da çeşitli bölgelere seyahat etmiş, Aleviler ve Tahtacılar arasında dolaşarak araştırmalar yapmıştır. Bu dönemde yapmış olduğu araştırmaları Fakülte dergisi'nde "Tahtacılar" ismiyle yayınlamıştır. 1933 yılında yeni Üniversite kurulduğu zaman İlahiyat Fakültesi kapatılmış, onun yerine Edebiyat Fakültesine bağlı İslam Tetkikleri Enstitüsü kurulmuştur. Yusuf Ziya, burada da Türk Dinleri ve Mezhepler Tarihi derslerini okutmuştur. Birkaç yıl bu görevi sürdürdükten sonra Enstitü'nün öğrenci bulamaması nedeniyle kapatılmasından sonra, Yusuf Ziya İstanbul'daki liselerde, felsefe ve tarih öğretmenliği yapmaya başlamıştır. Lise öğretmenliği yaptığı dönemde İlmi faaliyetlerine devam etmiş, Türk Tarih Kurumu tarafından kendisine verilmiş olan İbni Heykelin *Kitabu'l Memalik ve'l-Mesalik* adlı eserini tercüme etmiştir. 1942 yılında Diyanet İşleri Müşavere Heyeti azalığına tayin olmuştur. Bu dönemde dini bir dergi çıkartarak, derginin Anadolu'da yayılması ve din terbiyesinin daha akılcı ve modern bir şekil alması için çaba harcamıştır. Diyanet İşleri İkinci Başkanlığı görevini de bir müddet yürüten Yusuf Ziya, 1949 yılında İlahiyat Fakültesinin kurulmasıyla tekrar üniversitede çalışmaya başlamıştır. Ankara Üniversitesine bağlı olarak kurulmuş olan İlahiyat Fakültesinde İslam Dini Mezhepleri Profesörü olarak tayin olmuştur. 1950 yılında kurulmuş olan İlahiyat Fakültesi dergisinde yazıları yazmaya başlamıştır.⁸ 1954 yılı Ortalarına kadar İlahiyat Fakültesinde İslam Dini tarihi, İslam mezhepleri ve kelim dersleri okutulmuştur.⁹

Yusuf Ziya Yörükân 05.06.1954 tarihinde geçirmiş olduğu kalp krizi neticesinde hayatını kaybetmiştir.¹⁰

Yusuf Ziya, üniversite ve liselerde farklı alanlarda dersler okutmuştur. İslami ilimlerin birçoğu ile ilgilenmiş ve farklı alanlarda araştırmalar yapmıştır. Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilen Yusuf Ziya, Osmanlıcaya ve Türk lehçelerine hâkim biri olarak bilinmektedir. Kendi gayretiyle yeterli derecede Fransızca'yı da öğrenmiştir. Okutmuş olduğu felsefe ve felsefe tarihi derslerinde batı kaynaklarından da yararlanmışır. Çok yönlü bir ilim adamı olan Yusuf Ziya, aynı zamanda iyi bir vatanseverdir. Balkan harbine gönüllü olarak katılmış ve kendisiyle birlikte medrese öğrencilerinin katılımını da sağlamıştır. İstanbul işgal altındayken halkın maneviyatını yükseltecek, onlara vatan ve millet sevgisi aşılacak hareketlere ön ayak olmuştur. Derslerinde, konferanslarında ve verdiği vaazlarda Türk örf ve geleneğini yüceltici, vatan sevgisini pekiştirici konuşmalar yapmıştır.¹¹ Yusuf Ziya, mensubu olduğu Yörük toplumunun sorunlarıyla da ilgilenmiş ve Anadolu da birçok bölgeyi dolaşmıştır.

Yusuf Ziya Yörükân, İslami ilimlerin birçok alanında çalışmalar yapmıştır. Özellikle Dinler tarihi, İslam dini tarihi, mezhepler tarihi ile ilgili çalışmaları ön plana çıkmıştır. Yusuf Ziya'nın Hz. Peygamber ve onun hayatı ile ilgili yapmış olduğu çalışmaları bugüne kadar ön plana çıkmamıştır veya onun mezhepler tarihi alanında yapmış olduğu çalışmaların gerisinde kalmıştır.

⁷ Turhan Yörükân, *age*, s.15.

⁸ Ülken, *agm*, s. 89-90.

⁹ Köktaş, *agm*, s. 76.

¹⁰ Köktaş, *agm*, s. 18.

¹¹ Turhan Yörükân, *age*, s.18-19.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

Eserleri

Yusuf Ziya Yörükan, hem halka yönelik hem akademik çalışmalar mahiyetinde çok sayıda kitap ve makale yazmıştır. Üniversitede İslam Dini ve mezhepleri tarihi hocası olarak görev yapmış olan Yusuf Ziya Yörükan, felsefe, kelim, mezhepler tarihi, ahlak, İslam tarihi gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

Yusuf Ziya Yörükan'ın ilmi kişiliği, özellikle Dinler tarihi, mezhepler tarihi yönüyle ele alınmış, bu konuda çalışmalar yapılmıştır. Fakat onun İslam tarihçiliği ve bu alanda yapmış olduğu çalışmalar ele alınmamıştır. Yusuf Ziya'nın yazmış olduğu eserlere baktığımızda İslam tarihi ve Hz. Peygamberin hayatı ile ilgili değerli çalışmalar yaptığını görmekteyiz. Bizde bu çalışmamızda onun İslam tarihine dair eserlerini tanıtmaya çalıştık.

Kitapları

- 1- Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi.
- 2-Peygamberimiz.
- 3- İslam Akaid Sisteminde Gelişmeler, İmamı Âzam Ebu Hanife ve İmam Ebu Mansur-ı Maturidi.
- 4- Müslümanlık
- 5- Müslümanlık ve Kuran-ı Kerim'den Ayetlerle İslam Esasları.
- 6- Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar.
- 7- Heyakılun-Nur Tercümesi ve İşrakıyye Felsefesi.
- 8- Muhyiddin- Arabî ve Fusus Tercümesi.
- 9- Şeyh Sühreverdi'nin Hayatı ve Felsefesi.
- 10- Şehristani'nin Hayatı ve Eseri.
- 11-İslam Mezheplerinin Tetkikinde Usul.
- 12-İslam Ahlakçıları'nın Terbiye Nazariyeleri.
- 13-İhvan-ı Safa, İbn Sina ve Gazali'nin Ahlak Nazariyeleri.
- 14- Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm.
- 15- Müslümanlıkta Dini Tefrika.
- 16- Müslüman Coğrafyacıların Gözüyle Ortaçağ'da Türkler.

İslam Tarihi Alanındaki Çalışmaları

- 1- Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi:

Yusuf Ziya'nın bu eseri dört cilt olarak tasarlanmış bir çalışmanın birinci bölümüdür. İslam dini ve mezhepleri serisi şeklinde bir çalışma düşünmüş ve bunu dört cilt olarak ele almıştır. Birinci kitapta; Sahabe devrinin sonuna kadar, Müslümanlığın kuruluş devrini, ikinci kitapta; Kelam tarihini, üçüncü kitapta; Mezhepler tarihini dördüncü kitapta; Sûfilik, Tarikatçılık ve Alevilik tarihini yazmayı planlamıştır.

Yusuf Ziya'nın bu eseri, serisinin ilk kitabıdır. İlahiyat Fakültesi'nde okutmuş olduğu ders notlarının bizzat kendisi tarafından gözden geçirilmesi ve genişletilmesi neticesinde oluşmuş bir çalışmadır. Yusuf Ziya'nın kendi ifadesiyle bu kitapta "Müslümanlığın nasıl kurulduğunu, hangi

Turkish Studies

esaslar üzerine bina edildiğini ve bu esasların en sağlam delillerle Kur'an ayetlerinden ibaret olduğunu gösterir."¹² 440 sayfadan oluşan bu kitap altı bölüm içermektedir.

Birinci bölümde; Yusuf Ziya bu bölümde İslam öncesi Arap Yarımadasını ve Arapları tanıtmıştır. Arapların İslamiyet öncesindeki dini yapılarını inançlarını ve bazı geleneklerini tanıtmıştır.

İkinci bölümde; Hz. Peygamber'in doğumundan başlayarak Medine'ye hicrete kadar ki dönem anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; Hicretten başlanarak Hudeybiye Antlaşmasına kadar olan dönemdeki olaylar kronolojik bir sıra ile anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde; Hicretin 6, 7 ve 8. Yıllarında meydana gelen olaylar ve gelişmeler anlatılmıştır.

Beşinci bölümde; Hicretin 9. Yılından başlayarak Hz. Muhammed'in vefatına kadar ki dönem anlatılmıştır.

Altıncı bölümde; Hz. Muhammed'in maddi ve manevi mirası, Kur'an ve sünnet hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2 – Peygamberimiz:

Yusuf Ziya Yörükân'ın okullarda ders kitabı olarak okutulması amacıyla yazmış olduğu bu kitap, İstanbul Kanaat Matbaası tarafından basılmıştır. Bu eser Evkaf-ı İlmiye Matbaası tarafından da 1926 yılında basılmıştır.

Üç yüz otuz beş sayfadan oluşan bu kitapta, Hz. Muhammed'in hayatı, doğumundan vefatına kadar anlatılmıştır. Kitap yirmi ders şeklinde planlanmış ve bunlarda, kronolojik bir sıra içerisinde Hz. Peygamber'in hayatı anlatılmıştır. Yusuf Ziya Yörükân'ın Peygamberimiz isimli bu eseri, Cumhuriyet döneminde okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Hz. Muhammed hakkında yazılmış olan önemli bir çalışmadır.

Türk Tarihi ve Tetkik Cemiyeti tarafından yazdırılmış olan "Tarih, II. Orta Zamanlar" adlı kitap bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. M. Tevfik Bey, Samih Rifat Bey, Akçuraoğlu Yusuf Bey, Hasan Cemil Bey, Afet Hanımefendi, Baki Bey, İsmail Hakkı Bey, Reşit Saffet Bey, Sadri Maksudi Bey, Şemseddin Bey, Şemsi Bey ve Yusuf Ziya Bey tarafından yazılmış olan bu kitapta, Hz. Peygamberin hayatına dair bilgilere de yer verilmiştir. Fakat Yusuf Ziya Bey, bu kitabın tek müellifi olmadığı için ve hangi bölümün onun tarafından yazıldığı bilinmediği için, bu kitabı çalışmamız içerisinde değerlendirmeye almadık.¹³

Makaleleri

Yusuf Ziya Yörükân'ın tespit edebildiğimiz seksen altı civarında makalesi bulunmaktadır. Bu makaleler çoğunlukla felsefe, mezhepler tarihi ve dinler tarihi alanlarında yazılmıştır. Tespit edebildiğimiz makaleleri şunlardır;

Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuasında Yayınlananlar:

"İhvan-ı Safâ", Sayı 1, s. 183–192, 1925. "Şehristanî –Milel ve Nihel'de Mezhepler Nasıl Yazılmıştır? I", Sayı 3, s. 263–314, 1926. "Şehristanî –Milel ve Nihel'de Mezhepler Nasıl Yazılmıştır? II", Sayı 5–6, s. 187–277, 1927. "Anadolu Alevileri ve Tahtacılar", Sayı 8, s. 107–150, 1928. Sayı 12, s. 61–80, Sayı 13, s. 55–80, 1929. Sayı 14, s. 73–80, Sayı 15, s. 66–80, Sayı 17, s.

¹² Yusuf Ziya Yörükân, **Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi**, İstanbul, 2006, s. 11.

¹³ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, **Tarih II. Orta Zamanlar**, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

72–70,1930. Sayı 19, s. 66–80, Sayı 20, s. 57–80, 1931. “İslâm Menabiinde Şamanlık”, Sayı 21, s. 36–58, 1931. “Onuncu Asır İptidalarında Yazılmış Olan Ebu Dûlef Seyahatnamesine Nazaran Orta Asya’da Türk Boyları ve Bunların Dinî Vaziyetleri”, Sayı 22, s. 51–64, Sayı 23, s. 39–52, 1932. Şehristani’nin Kelama Dair Üç Eseri”, Sayı 3, 1926. “Mezhepler Hakkında Yazılan Kadim Kitaplara Bir Nazar”, Sayı 3, s. 5-6, 1926. “Ahmet İbni Hanbel Kitabı Reddi’i-Cehmiyye Metin Ve Tercümesi”, Sayı 5-6.

Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisinde Yayınlananlar:

“İslâm İlm-i Hâli”, Sayı I, s. 5–21, 1952. “Kitabu Tefsir-il Esmâi ves-sıfat Hakkında”, Sayı I, s. 104–109, 1952. “İslâm Akâid Sisteminde Gelişmeler ve İmam-ı A’zam Ebu Hanîfe”, Sayı 2–3, s.3–19, Sayı 4, s. 71–87, 1952. “Bir Fetva Münasebetiyle –Fetva Müessesesi, Ebussuud Efendi ve Sarı Saltuk”, Sayı 2–3, s. 137–160, 1952. “Vahhabîlik”, Sayı I, s. 51–67, 1953. “İslâm Akâid Sisteminde Gelişmeler ve Ebu Mansur-i Matürîdi”, Sayı 2–3, s. 127–142, 1953.

Sebilürreşad Mecmuasında Yayınlananlar:

“Din Aleyhtarlığı Komünizm Yoludur: Kudret Gazetesine Cevap”, I, Sayı 6, s. 89–90, 1948. “Şah İsmail’in Yeni Bir Propagandacısı”, I, Sayı 16, s. 243–244, 1948. “ ‘Hakka Doğru’ Gazetesine”, II, Sayı 43, s. 379–382, Sayı 45, s. 307–310, 1949.

Mihrab Dergisinde Yayınlananlar:

“Hadîs-i Şerîf”, Sayı I, s. 1–6, 1339. “İslâm Filozofları–Sühreverdî I”, Sayı I, s. 27–32, 1339. “Ebu Sufyan ile Herakliyüs’ün Mülâkatı”, Sayı 2, s. 43–48, 1339. “Sühreverdî II” Sayı 2, s. 43–48, 1339. “Sühreverdî III.”, Sayı 3, s. 73–76, 1339. “Terbiyevî Bir Tetkik İstanbul’da Yetişen İlk Feylesoflarımızdan Kınalızâde Ali Efendi’nin Terbiye Hakkındaki Efkâr ve Telâkkisine Bir Nazar”, Sayı 4, s. 100–105, 1340. “Sühreverdî IV”, Sayı 4, s. 118–122, 1340. “Nasîr Tusî’nin Terbiye Hakkındaki Fikrî-Çocuk Terbiyesi”, Sayı 5, s. 132–140, 1340. “Sühreverdî V”, Sayı 5, s. 145–150, 1340. “Ali Emîrî”, sayı 6, s. 187–191, 1340. “Sühreverdî VI”, Sayı 7, s. 213–215, 1340. “Sühreverdî VII”, Sayı 8, s. 245–248, 1340. “Sühreverdî VIII, Sayı 11, s. 347–350, 1340. “Şeyh Sühreverdî’nin Sahsiyeti ve Seciyesi IX”, Sayı 12, s. 379–381, 1340. “Tahlil ve Tenkid–Terbiye Musahabeleri”, Sayı 13–14, s. 385–393, 1340. “Şeyh Sühreverdî’nin Hâdise-i Katli X”, Sayı 13–14, s. 456–462, 1340. “Şeyh Sühreverdî’nin Hâdise-i Katli XI”, Sayı 15–16, s. 483–486, 1340. “Hindistan’da İstiklâl Mücahidleri”, Sayı 17–18, s. 545–548, 1340. “Tercüme– Heyakilü’n-Nûr – Şehabeddin-i Sühreverdî’den”, Sayı 17–18, s. 578–595, 1340. “Şeyh Sühreverdî’nin Felsefesi XII”, Sayı 17–18, s. 596–609, 1340. “Şeyh Sühreverdî’nin Felsefesi XIII”, Sayı 19–20, s. 657–685, 1340. “Din Tedrisatı–Muallimlerle Muhasebe”, Sayı 23, s. 785–789, 1340. “İslâm Tarihi – Hüseyin Cahid Bey’in “İtalyancadan Tercüme ve Neşrettiği Leone Caetani’nin İslâm Tarihi Hakkında İntikad”, Sayı 25, s.1–13; Sayı 26, s. 49–57; Sayı 27, s. 97–107, 1341. “Meâni-i Kur’an ve Kur’an Tercümesi Hakkında Münakaşa ve İzmirli İsmail Hakkı Bey’den İztizah”, Sayı 28, s. 159–164, 1341. “Şeyh Bedreddin– Bu Nâm ile İntişa Eden Eser-i İlmî Hakkında İntikad”, Sayı 28, s. 173–180, 1341.

İslam Türk Ansiklopedisi Mecmuasında Yayınlananlar:

“Dinî, İnkılâb ve Islahat Hakkında”, II, Sayı 73, s. 9–10, 1947. “Dincilik Düşman Bir Fikir midir?”, II, Sayı 76, s. 4–6, 1947. “Müslümanlık Hakkında Yanlış Telkinler”, II, Sayı 83, s. 12–14, 1947. “İlme, Ulemaya Açık Mektup Sahibi Salih Yeşil’e Cevap”, II, Sayı 88, s. 2–7, 1947. “Evkaf İdaresi Çöküyor, Korkunç Bir Akıbete Gidiyor”, II, Sayı 89, s. 2–4, 1947. “Vakıflar İdaresi Korkunç Bir Akıbete Gidiyor”, II, Sayı 96, s. 5–8, 1948. “Din Namına Yanlış Fetvalar Veren Hakka Doğru Gazetesine”, II, Sayı 96, s. 5–8, 1948. “Din Maarifi ve Din Tedrisatı” II, Sayı 98, s. 2–5, 1948.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

Kutlu Bilgi Mecmuasında Yayınlananlar:

“Kutlu Bilgi”, Sayı. I, s. 1, 1944. “Konuşma”, Sayı I, s. 2–4, 1944. “Ahlâkımızın Kökleri”, Sayı I, s. 5–9; Sayı 2, s. 37–40, 1944. “Müslümanlığın Öğütleri”, Sayı I, s. 10–11, 1944. “Vatandaşlık Öğütleri”, Sayı I, s. 14–16, 1944. “Aile Terbiyesinde Ana–Babanın Mükellefiyeti”, Sayı 2, s. 33–36, 1944. “Kur’an Şiir ve Kanunları”, Sayı 2, s. 56–61, 1944. “Kur’an Öğretici”, Sayı 2, s. 64, 1944. “Köy ve Köylü”, Sayı 3, s. 81–82, 1944. “Kur’an Öğretici”, Sayı 3, s. 81–82, 1944. “Bilgi Zevki”, Sayı 4, s. 97–100, 1944. “Kur’an Nedir?”, Sayı 4, s. 113–117, 1944. “Bayram ve Kurban”, Sayı 4, s. 128, 1944. “İlim ve Din”, Sayı 5, s. 129–132, 1944. “Halka Din Bilgisi”, Sayı 5, s. 159–160, 1944. “Din ve Ahlâk–Adl ü İhsan Emrinin Tefsiri”, Sayı 6, s. 161–166, 1945. “Allah onların gönüllerini ve kulaklarını mühürledi Âyeti’nin Tefsiri ve İrade–i Cüz’iyye Meselesi”, Sayı 6, s. 185–188, 1945. “Diyamet Nedir?”, Sayı 7, s. 193–197, 1945. “İslâm Nedir”, Sayı 8, s. 225–229, Sayı 9, s. 257–261, 1945. “Toprak Tasarrufu Tarihine Bir Bakış”, Sayı 8, s. 253–256, 1945. “Üç Mektup”, Sayı 3, s. 69, 1944.

Hayat Mecmuasında Yayınlananlar:

“Anadolu’da Alevî Köyleri ve Bunların İtikad ve Âdetleri”, III, Sayı 56, s. 7–8, Sayı - s. 5–6, Sayı 59, s. 18–20; Sayı 60, s. 15–16, 1928. “Bir Tenkid’e Cevap”, III, Sayı 63, s. 17, 1928. “Tahtacı Oymaklarına Dair Bilgiler”, III, Sayı 68, s. 15–16, 1928.

Milli Mecmuada Yayınlananlar:

“Halk Bilgisi Sahasında Muallime Hanımlarından Beklenen Hizmetler”, II, Sayı. 116, s. 26–27, 1929. “Muallimlerde ve Memurlarda Mefkûrecilik”, II, Sayı.118, s. 34–35, 1929. “Dil Tetkikinin Verdiği Heyecan”, XII, Sayı. 144–145, s. 321–322, 1933.

Yücel Mecmuasında Yayınlananlar:

“Bir Ankete Cevap –Dinin Tekâmülü ve Ezan’ın Türkçe Okunması Hakkında”, Sayı 7, s. 11–13, 1950.¹⁴

İslam Tarihi alanında yazılmış iki makalesi bulunmaktadır:

Yusuf Ziya’nın “ İslam Tarihi” başlığıyla yazmış olduğu bu makale üç bölüm halinde, Mihrab dergisi’nde yayınlanmıştır. Makale, Caetani’nin İslam Tarihi kitabının, Hüseyin Cahit tarafından tercüme edilerek yayımlanması nedeniyle yazılmıştır. Yusuf Ziya’nın bu makalelerinde Caetani’nin İslam Tarihi adlı eserini değerlendirmiş ve bazı eleştiriler getirmiştir. Yusuf Ziya’nın bu makalesi derginin üç sayısında seri halinde aynı başlıkla yayınlanmıştır.¹⁵

Yusuf Ziya Yörükân’ın İslam tarihi ile ilgili sayılabilecek bir diğer makalesi, “Ebu Süfyan ile Heraklius Mülakatı”dır. Makalede, Ebu Süfyan ve Bizans Kralı Heraklius arasındaki görüşmeyi ve diyalogu anlatmıştır. Bu konudaki rivayetleri açıklayarak Hz. Muhammed’in vasıfları hakkında bilgi vermiş ve diğer dinlerin mensupları tarafından, onun Peygamber olduğunun bilindiğini belirtmiştir.¹⁶

İslam Tarihçiliği

Üniversitede Dinler tarihi ve Mezhepler tarihi dersleri okutan Yusuf Ziya Yörükân’ın bilimsel çalışmaları ve eserlerinin çoğunluğu da bu alanlarla ilgilidir. Bunların yanı sıra Hz. Peygamber’in hayatını anlatan kitaplarda yazmıştır. Yusuf Ziya Yörükân’ın Hz. Peygamber’in

¹⁴ Yusuf Ziya Yörükân’ın yazmış olduğu makaleler için Bknz. Yaşar Kutluay, “Yusuf Ziya Yörükân’ın Makaleleri”, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, III, Sayı 1-2, 1954, Ülken, **agm**, s. 89-90, Köktaş, **agm**.

¹⁵ Yusuf Ziya Yörükân, “ İslam Tarihi”, **Mihrab**, 1 K. Sani 1341, Sayı. 25, Şubat 1341, Sayı. 26, Mart 1341, Sayı. 27, 1.

¹⁶ Yusuf Ziya Yörükân, “ Ebu Süfyan ile Heraklius’un Mülakatı”, **Mihrab**, K. Evvel 1339, Sayı. 2.

hayatı ve İslam tarihi ile ilgili kitapları, İslam tarihçilerinin eserlerinden metot ve muhteva olarak bazı farklılıklar arz etmektedir. Çok yönlü bir ilim adamı olan Yusuf Ziya Yörükan Hz. Peygamberi ve onun hayatını kendine has bir bakış açısıyla ele almıştır. Kitaplarında tarihi olayları kronolojik bir sıra ile anlatmanın yanı sıra, bazı konularda ayrıca açıklamalarda bulunmuştur. Dolayısıyla onun, Hz. Peygamberin hayatını anlatan kitaplarında fıkıh, kelim gibi İslami ilimlere dair bilgiler de bulunmaktadır.

Yusuf Ziya Yörükan'ın kullanmış olduğu kaynaklara baktığımızda Tevrat ve İncil'den çok sayıda alıntı yapmakta olduğunu görmekteyiz. Hz. Peygamber'e ilk vahyin gelişini anlatırken, ilk ayetin "oku"¹⁷ ile başladığını dolayısıyla İslam'ın okumaya ve ilme önem verdiğini belirtmiştir. Hemen sonrasında bu konuda Tevrat ve İncildeki ilk ayetlere atıfta bulunmuştur. Kur'anın son ayetinde ise "Bugün dininizi ikmal eyledim"¹⁸ denilerek İslam dininden Allah'ın razı olduğu belirtilmiştir. Musa'ya gelen ilk ayette "Gel seni Firavuna irsal edeyim ve kavmim Ben-i İsraili Mısır'dan çıkarasın"¹⁹ denildiği gibi Tevrat'ın son ayetinde "Rab Sina'dan geldi ve onlara Sairden tulu eyledi ve Paran Dağından parladı. On binlerce kutsalıyla birlikte geldi. Sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı."²⁰ İncil'in ilk ayetinde "İşte sevgili oğlum budur ve ondan razıyım."²¹ Son ayette ise "Ey Allahım beni niçin terk ettin"²² denilmektedir. Yusuf Ziya Yörükan her üç kitaptaki ilk ve son ayetleri vererek bunlar arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Bu kıyaslama neticesinde "Umum insanlara gönderilen Peygamberin, yalnız Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa olduğunu ve onun hayatında, İslamiyet'in ikmal edildiğini gösterir."²³ Şeklinde kanaatlerini belirtmiştir. Yusuf Ziya Yörükan, bu ayetleri örnek verdikten sonra tüm insanlara gönderilen peygamber'in Hz. Muhammed olduğunu ve Allah'ın böylece İslam Dinini tamamlamış olduğunu belirtmiştir. Hz. Musa'nın özellikle kavmini kurtarmak ve daha sonrada Hz. Muhammed'in Mekke dağlarından çıkacağını müjdelemekle emrolunduğunu, Hz. İsa'nın da İncil'in son ayetine bakılırsa kendinden bahsederek ve dininin tamamlanmadığını ifade etmiştir. Hz. Muhammed'in ise ilim ve irfan ile başlamış olduğu dini vazifesini, Kur'anın son ayetinde ifade edildiği gibi, dini tebliğ görevini tamamladığını belirtmiştir. Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Muhammed'in bu yönü ile başarıya ulaşan bir peygamber olduğunu vurgulamıştır.²⁴ Yusuf Ziya Yörükan, Peygamberimiz isimli eserinde, Medine'de yaşayan Yahudilerin de yeni bir peygamber beklediğini, Kitab-ı Mukaddes'te müjdelenen "Nebi-i Mev'ud'un" gelme zamanı olduğuna inandıklarına dair rivayetlere yer vermiştir.²⁵

Yusuf Ziya, Hz. Peygamberin hayatını anlatırken diğer din mensuplarının eleştirilerini de göz önünde bulundurmuş ve adeta onlara da cevap vermiştir. Bazı müsteşriklerin "İlk Müslümanlığı bir eşraf birliği gibi veya köleler gizli cemiyeti gibi göstermelerinin yersiz olduğunu bu ilmi hakikatlerden anlayabiliriz. Hristiyan münekkitlerde de gördüğümüz bu yanlış mütalaaalar onların bu hadisleri Hz. İsa'nın ilk devrine benzetmek istemelerinden ileri gelmektedir. Bakınız ellerdeki İncillerde Hz. İsa'ya kardeşlerinin asla inanmadıkları kaydedilmektedir. ... İncillerin izahına göre zaten adedi onu geçmeyen ve İsa ile seyahat halinde gezinen havariler şurada, burada gezinirlerdi. İsa seyahatlerinde kötü kadınların evlerinde kalır, ekseri zamanlarda O'nun peşine genç kadınlar takılırdı. Mesele, Hazreti İsa ile Hazreti Muhammed arasında bir mukayese yapmak değil, İslam dini tarihini, tamamen objektif ve bitaraf bir müşahede, bir ilim adamı gözüyle

¹⁷ Kur'an-ı Kerim, Alak, 96/1.

¹⁸ Kur'an-ı Kerim, Maide 5/3.

¹⁹ Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 3/10.

²⁰ Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 33/2.

²¹ Kitab-ı Mukaddes, Matta, 3/17.

²² Kitab-ı Mukaddes, Matta, 27/46.

²³ Yusuf Ziya Yörükan, **Peygamberimiz**, Kanaat Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, trsz, s. 8-9.

²⁴ Yörükan, **age**, s. 9-10.

²⁵ Yörükan, **age**, s. 111.

araştırmak lüzumu karşısında bu gibilerin tarihi hakikatleri, nasıl bir zihniyet içinde, şuuraltı saiklerle incelediklerini göstermektedir.”²⁶ Diyerek onların görüşlerini eleştirmiştir.

Bu örneklerden de görmekteyiz ki Yusuf Ziya, Hristiyan ve Yahudilerin de eleştirilerini göz önünde bulundurmuş ve Hz. Peygamber’in hayatını anlatırken gerekli gördüğü yerlerde, görüşlerini İncil ve Tevrat’tan da örnekler vererek açıklamıştır.

Yusuf Ziya İslam Dini Tarihi Kitabının önsözünde ”Kitaptaki hakikati kavramak ve mukayeselere imkân vermek için dini hadiseler tarih sırasıyla ve sebepleriyle gösterilmiş ve hadiseden ne gibi neticeler çıktığı da araştırılmıştır. Bilhassa Peygamber’in hayatındaki dinî inkişaf ve tekâmül üzerinde durulmuş, Müslümanlığın geniş, kolaylaştırıcı ve insan fıtratına uyan bir yol olduğunu belirtmiştir.”²⁷ Diyerek kitabında uygulamış olduğu metot hakkında bilgi vermiştir.

Hz. Peygamberin hayatını anlatmış olduğu İslam Dini Tarihinin giriş bölümünde Arap Yarımadasındaki inançlar ve dini yapı üzerine durmuştur. Bu çerçevede Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Putperestlik ile ilgili tanıtıcı bilgilerde vermiştir.²⁸

Diğer dinler ile mukayese yaparken İslam Dininde vahyin korunduğunu vurgulamaktadır. Korunma olayının yalnız İslam için geçerli olduğunu, Hz. Muhammed’e gelen ilk vahiyden itibaren son vahye kadar hepsinin dikkatle zaptedilip korunduğunu, bunun yanı sıra Hz. Peygamber’in hayatının da, doğumundan ölümüne kadar bütün teferruatıyla kaydedildiğini belirtmiştir.²⁹ “Hz. Muhammed kılıç kucağında oturmakta iken Gatafanlılardan Gavres isimli bir kişinin iman etmek bahanesiyle huzura çıktığını ve kılıcı görmek ister gibi hemen kılıcı ele aldığını fakat elinin kılıcı çektiği gibi kaldığını ifade eden bir rivayet mevcuttur. Bu rivayete yer veren Yusuf Ziya Yörükân Kur’an-ı Kerimdeki ‘Ey Hakiki Müminler bazıları size el uzattıkları zaman Rabbiniz o eli durdurduğu vakit ...’³⁰ Ayetini vererek ilahi korumaya işaret etmiştir.”³¹

Yusuf Ziya Yörükân, Hz. Peygamberin hayatına yönelik yazmış olduğu her iki kitabında da yararlanmış olduğu kaynakları, çoğunlukla metin içerisinde vermiştir. Dipnotlarda ise, açıklamasına ihtiyaç hissettiği konu, isim ve kelimeler ile ilgili izahatlara yer vermiştir.

Yusuf Ziya Yörükân’ın çoğunlukla ilk dönem İslam Tarihi Kaynaklarını kullandığını görmekteyiz. Buhari, Ahmet bin Hambel gibi hadis kitaplarının yanı sıra güncel tarihçileri de referans göstermiştir.³²

Yusuf Ziya, klasik İslam tarihi kaynaklarından çok uzun nakiller yaparak rivayetçi bir metot izlemiştir. Hz. Muhammed’in soyunu anlatırken, babası Abdullah’ın, dedesi tarafından kurban edilmek istenmesi konusuna değinmiştir. “Abdu’l – Muttalib’in, o zamanki âdete uyararak erkek evladından en sevgilisi olanını Kâbe’ye kurban edeceğini nezrettiğine ve bunun yüz deve kurban edilmek suretiyle yerine getirildiğine ve Hazret-i Muhammed’in ben iki kurbanın oğluyum diye bir hadis ifade ettiğine dair rivayetler tenkide muhtaçtır. Abdu’l-Muttalib’in evlatları arasında Hz. Muhammed’in doğumundan ölümüne kadar en çok sevilen ve hürmet kazanan oğlu, Abdullah’tı. Abdullah, Beni Zühre reisi Vehb’in kızı Âmine ile evlendi; kısa bir zaman sonra Suriye’ye bir ticaret seferi yapmış olan bu genç, eşini hamile bırakarak yirmi beş yaşında hayata gözlerini yumdu.”³³ Diyerek bu konudaki rivayetlerinde tenkide muhtaç olduğunu belirtmiştir.

²⁶ Yörükân, **İslam Dini Tarihi**, s. 55.

²⁷ Yörükân, **age**, s. 12.

²⁸ Yörükân, **age**, s. 13-16.

²⁹ Yörükân, **age**, s. 14.

³⁰ **Kur’an-ı Kerim**, Maide, 5/11.

³¹ Yörükân, **Peygamberimiz**, s. 184.

³² Bknz. Yörükân, **İslam Dini Tarihi**, s. 44-46-48-54.

³³ Yörükân, **age**, s. 36.

Bundan kendisinin Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi olayına şüphe ile yaklaştığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in on iki yaşındayken amcası Ebu Talib ile birlikte Şam'a giderken Busra'ya uğramaları burada, Rahip Bahira'nın Hz. Muhammed'de peygamberlik işaretleri görmesi olayına kısaca değinmiştir. Bunun yanı sıra Hz. Muhammed'in evlenmeden hemen önce ve sonra ticaret amacıyla Şam'a giderken tekrar Busra'ya uğradığını Bahira'nın yerine görev yapan Rahibinde aynı şekilde Hz. Muhammed'de Peygamberlik alametleri görmesi ve onlara bir tehlikeyle karşılaşmamaları için Mekke'ye geri dönmelerini tavsiye etmesini detaylı bir şekilde anlatmıştır.³⁴

Yusuf Ziya Yörükan kitaplarında, Dozy³⁵ ve Caetani³⁶ gibi batılı tarihçilerin tercüme yayınlanan eserlerindeki, Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili bazı iddialarını da cevaplandırmıştır. Batıda Hz. Peygamber'in hayatı hakkında yazılmış olan bazı eserlerin Türkçeye tercüme edilmeleri, o dönemdeki ilim adamlarını da etkilediğini görmekteyiz. Çünkü bu dönemde özellikle batı yanlısı olan kişiler, bu eserlere ve tercümelerine övgüyle yaklaşmışlardır. II. Meşrutiyet sonrası İslam tarihi alanında üç önemli eser tercüme edilmiştir. Bunlardan Dozy'nin "*Tarih-i İslamiyet*" i Abdullah Cevdet tarafından, Corci Zeydean'ın "*İslam Medeniyeti*" Zeki Megamiz, Seyyid Emir Ali'nin "*Musavver Tarihi İslam*" adlı eseri de Mehmet Rauf tarafından Türkçeye çevrilmişlerdir. Bu üç eserden, Dozy'nin Tarih-i İslamiyet adlı eseri İslam tarihçiliğine en çok tesir eden eserlerden biri olmuştur. Dozy bu eseri, İslamiyeti ve Hz. Muhammedi hafife alan ifadelerle doludur.³⁷ Bu nedenle Dozy'nin kitabı ve içerisinde yer alan iddiaları, sonraki dönemde İslam tarihi ile ilgili çalışma yapmış çok sayıda yazar tarafından eleştirilmiştir.

Diğer yandan bazı İslam âlimleri de bu eserleri ve Hz. Peygamberin hayatı ile ilgili öne sürdükleri iddiaları eleştirmişlerdir.

Yusuf Ziya, Dozy ve Caetani'in kitaplarında iddia etmiş olduğu bazı konuları eleştirmiştir. Vahiy konusunu anlatırken; "Bu vakayı Dr. Dozy isteri, Sprenger, tasavvuf, Muir, saralılık, L. Caetani ise kâhinlerde olduğu gibi cin ve şeytan işi nazariyeleri ile şerh ve izaha çalışırlar. Lakin bütün izahlar İsa'nın ahvaline Yuhanna'nın vahyine ve kısmen Beni İsrail kâhinlerinin hallerine bildikleriyle mukayese suretiyle yapılmıştır... İncil'in birçok yerinde İsa'nın cinlerle ülfet ettiği, Mecidli Meryem'den cinler çıkardığı yazılıdır. Ruh, melek, vahiy akidesini perçinleyen bu vesikalar dururken ve bunlar imanla ve hüsnüniyetle kabul edilmiş iken Hz. Muhammed'e gelen vahiy hastalıkla, sihirbazlıkla izaha kalkmak yersiz düşmektedir."³⁸

Yine Caetani'nin görüşleri ile ilgili; "Mösyö Caetani 'Muhammed, Allah'ın Resulu olarak ortaya çıkmamış bu mefhuma senelerce fikirlerini yaydıktan sonra varmıştır. Bu fikre vardıktan sonra ise, artık Müslümanlıkta ehemmiyeti haiz olan Allah değil, Muhammed olmuştur' diyor. Hâlbuki bu Muharir 'Kumfenzir' hitabının ilk nazil olan ayet olduğunu kabul ediyor ve Müzemmil Sûresi'nde 'İnna erselna ileyküm resulen' denildiğinden zühul ediyor. Bundan başka Hz. Muhammed Allah'lık rolüne kalkmamış ve kendi şahsına asla kıymet vermemiştir. Onun en ziyade iftihar duyduğu şey Allah'ın kulu oluşudur; Bütün Kur'an bunun şahididir. Caetani'yi bu yanlış görüşlere sevk eden şey yaşadığı muhitin tesirlerinden kurtulamayışı, Kur'an-ı İncil'e Muhammed'i İsa'ya Müslümanlığı Hıristiyanlığa benzetmek isteğiştir."³⁹ Şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

³⁴ Yörükan, *age*, s. 41-42.

³⁵ Reinhart Pieter Anne Dozy, *Tarih-i İslamiyet*, Çev. Abdullah Cevdet, Mısır, 1908.

³⁶ Leone Caetani, *İslam Tarihi*, Çev. Hüseyin Cahid, İstanbul, 1924.

³⁷ Mehmet Çoğ, *II. Meşrutiyet Dönemi İslam Tarihçiliği*, Basılmamış Doktora Tezi, s. 41, Ankara 2004.

³⁸ Yörükan, *age*, s. 52-53.

³⁹ Yörükan, *age*, s. 53.

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Peygamber'in hayatını anlatırken çok defa konu ile ilgili Kur'an ayetlerinin meallerini vermiştir. Bu nedenle kitaplarında vermiş olduğu ayet mealleri fazlaca yer kapsamaktadır.⁴⁰

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Peygamber dönemi ile ilgili anlatılan ve hakkında farklı rivayetler bulunan konularda, ilk dönem İslam tarihçilerinin görüşlerini, aynen verdiğini görmekteyiz. Garani hadisesini⁴¹ anlatırken Necm Sûresi'ndeki 1-25 ayetleri vermiş ve konu ile ilgili İbn İshak, İbn Hişim ve İbn-i Esirde geçen rivayetlere yer vermiştir.⁴²

Miraç hadisesini anlatırken mucize konusuna değinmiştir. Mucizeyi açıklamış ve bununla bağlantılı olarak miraç olayını değerlendirmiştir. Miraç olayında konuyu tarihçi gibi değil, kelamcı bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Olayı nakletmenin yanı sıra adeta buna inanılması gerektiğinin sebeplerini ve delillerini ortaya koyarak anlatmaya çalışmıştır.⁴³ Miraç olayında Hz. Muhammed'in Allah'ı görüp görmemesi, ru'yetin kalp ile mi, yoksa başka bir yol ile mi olduğuna dair rivayetlere ve hadislere yer vermiştir.⁴⁴

Yusuf Ziya Yörükan kitaplarında, Hz. Muhammed'in yapmış olduğu bazı konuşmalara ve bu konudaki rivayetlere tam metin olarak yer vermiştir. Hz. Peygamber'in Medine'ye ilk gidişinde kıldırılmış olduğu Cuma namazında okumuş olduğu hutbenin tam metnini vermiştir.⁴⁵ Hz. Muhammed'in Medine'ye geldiğinde yayımladığı beyannamenin, İbn Hişam'dan naklettiği, tam metnine yer vermiştir.⁴⁶ Yusuf Ziya ayrıca bu beyanname ile ilgili rivayetleri de değerlendirmiştir. Yusuf Ziya Yörükan kitaplarında, önemli bulmuş olduğu bazı konuşmaların tam metnine yer vermiştir. Bu çerçevede, Hz. Muhammed'in diğer devletlerin başkanlarına göndermiş olduğu mektupların tam metnine yer vermiştir.⁴⁷ Yine Hz. Peygamberin Veda Hutbesinin tam metnine yer vermiştir.⁴⁸ Hz. Muhammed'in Mukavkıs'a göndermiş olduğu dine davet mektubunun resmine, metnine ve tercümesine yer vermiştir

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik bir sırayla anlatmış fakat olaylar arasında İslam dini ile ilgili, fıkıh veya kelim'a dair bazı konuları da ele alarak açıklamıştır. Medine dönemini anlatırken, din işlerin nasıl tanzim edildiğini de açıklamıştır. Ayrıca İslam'daki ibadetleri namaz, oruç, kurban, zekât ve ezan gibi başlıklar altında tanıtmıştır.⁴⁹ Yusuf Ziya Yörükan, ayrıca bazı başlıklar altında İslam Dini'nin esasları ile ilgili bilgiler vermiştir. "Dini Hükümlerde Hikmet ve Maslahat" başlığı altında İslam Dini'nin bu konudaki prensiplerini ayetler ile açıklamıştır.⁵⁰ Hz. Peygamberin eşleri ile ilgili bilgi verirken tesettür konusuna geçmiş ve İslam'ın örtünme konusundaki görüşlerini açıklamıştır.⁵¹

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Peygamberin hayatı ile ilgili olayları anlatırken, o dönem için gündeme gelmiş hukuki konulara da yer vermiş ve bunları açıklamıştır. Hayber seferini anlatırken o esnada gündeme gelmiş dini meseleleri de belirtmiş ve açıklamıştır. Bu sefer esnasında fal, kuş uçurtmak, muta nikâhı gibi konuların İslamiyet'teki yerini ve dinin bunlara bakışını

⁴⁰ Bknz. Yörükan, *age*, s. 47-49-53-57-60, Yörükan, *Peygamberimiz*, s. 112-143-161.

⁴¹ Bu konudaki rivayetler için Bknz. İbn İshak, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s. 217-218, Beyrut, 2004, İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, cilt, I, s. 174-175, Kahire, 2001, Taberi, *Tarihü'Taberi*, II, s. 338, Kahire, ts.

⁴² Yörükan, *İslam Dini Tarihi*, s. 65.

⁴³ Yörükan, *age*, s. 76-77.

⁴⁴ Yörükan, *age*, s. 78.

⁴⁵ Yörükan, *age*, s. 93-94.

⁴⁶ Yörükan, *age*, s. 98-101.

⁴⁷ Yörükan, *age*, s. 241-249.

⁴⁸ Yörükan, *age*, s. 318-320.

⁴⁹ Yörükan, *age*, s. 107-123.

⁵⁰ Yörükan, *age*, s. 141-151.

⁵¹ Yörükan, *age*, s. 169-170.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

değerlendirmiştir.⁵² “Müslümanlıkta Fal ve Tettayyür (Kuş uçurmak) ve bilhassa şerre yormak (teşe’um) yasaktır. Peygamber halkı dine davet ederken batıl inançları ve cahiliyet hurafelerini terk edeceğine söz alır, ondan sonra Müslümanlığı tebliğ ederdi. Böyle iken kendisi Hayber seferinde Hayberlilerin elinde avadanlıklar görünce bunlardan Hayber’in harap olacağını istidlal ile tefül etmiştir. (Fal bakmıştır). Âlimlerden bazıları tefülün cevazını bu vakadan çıkarırlar, bunun mensuh olduğunu söyleyenler vardır. Yolda Amir İbn Ekva’nın şiirleri terennüm edilirdi. Peygamber kendisine sana cennet vacip oldu diye müjde vermişti; buda askeri teşvik için musikinin ve askeri yüreklendirmek için şarkı söylemenin makul ve meşru olduğunu gösterir. Hayber’den geldiği zaman Cafer, Peygamber’i görünce etrafında Habeş usulü raks ederek, sekerek dönüp dolaştığı da nakledilmektedir... Binaenaleyh hadise sevinç zamanlarında milli ve ecnebi raksların yapıldığına ve bunların cevazına delalet eder. Araplarda ehli eşek eti yemek adetti. Bu harpte eşek eti (katır buna dâhildir) yemek men edilmiştir. Yabani eşek etini yemek bil ittifak caizdir. At eti, Şafilere göre caiz, Hanefiler’e göre mekruhtur; mekruh oluşunu da tenzihi ve tahrimi olarak kabul edenler vardır. Bu ihtilaflar eşek hakkındaki hükmün illetini tayindeki ihtilafa racidir. Azı dışlerine sahip yırtıcı hayvanların eti de bu harpte haram kılınmıştır. Pençeli kuşlarda keza”⁵³ şeklinde bu sefer esnasında gündeme gelen konuları nakletmiştir.

Bu açıdan bakıldığında Yusuf Ziya Yörükan, tarihi olaylar ile bazı dini prensiplerin ortaya çıkışı ve ilgisini çok güzel bir şekilde izah etmiştir.

Hiz. Peygamberin vefatından sonra yaşanan hilafet tartışmalarına değinmiştir. “Birçok eserde emirler bizden vüzerä sizden tabiri kullanılır. Ebu Bekir’in emirler Kureyş’ten vezirler Ensar’dan demesi üzerinde durulabilir. Taberi emir sizden vezir bizden sözünü Sa’d’ın söylediğini veyahut kabul ettiğini rivayet eder. Evvela vezir tabirinin o dönemlerde kullanılıp kullanılmadığını incelemek lazımdır. İkinci olarak birçok eserde ‘El eimmetü min Kureyş’ hadisini Ebu Bekir’in delil olarak kullandığı kaydedilmektedir. Peygamber’in kendinden sonra hilafetten veya imametten bahsettiği kaviyen sabit olmadığına göre imamlar kureyş’tendir demesi düşündürücü bir keyfiyettir. Nitekim Ömer’in sözünde kureyş yerine muhacirler kelimesi kullanılmıştır. Peygamber’de vasiyetlerinde muhacir ve ensar tabirini kullanmıştı. Müslümanlık kabile asabiyetini kaldırdığı ve bir İslam kardeşliği teşkil ettiği halde kabile isimlerinin ileri sürülmesi pekte uygun gelmiyor.”⁵⁴ Diyerek Halifelik ile ilgili tartışmalar üzerine görüşlerini belirtmiştir.

Hiz. Peygamberin vefatında teşhiz işlerinin, Hiz. Ali, Abbas ve Üsame tarafından yürütüldüğünü belirtmiş bu konuda Caetani’nin iddialarının doğru olmadığını belirtmiştir.⁵⁵

Yusuf Ziya Yörükan İslam Dini Tarihi adlı eserinde, Hiz. Peygamber’in hayatını anlattıktan sonra, Hiz. Muhammed’in bıraktığı miras başlığı altında, Kur’an-ı Kerim ve hadislerin, onun mirası olduğunu belirtmiş ve bunları tanıtmıştır.

Yusuf Ziya Yörükan, ders kitabı olarak yazmış olduğu Peygamberimiz kitabında, Hiz. Muhammed’in vasıflarının ve özelliklerinin tanıtılmasını amaçlamıştır. Hiz. Muhammed’in üstün vasıflarını anlatarak onun son Peygamber olduğunu, ayetler ile açıklamıştır.⁵⁶ Yine Peygamberin hayatının bilinmesi üzerinde durmuş ve bunun önemini açıklamıştır. Peygamberin hayatının hangi metotla öğrenilmesi gerektiğini açıklamıştır. Hiz. Muhammed’in hayatının, Kur’an, hadis ve ilk dönem İslam tarihi kaynaklarından öğrenilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷

⁵² Yörükan, *age*, s. 223-224.

⁵³ Yörükan, *age*, s. 223-226.

⁵⁴ Yörükan, *age*, s. 337.

⁵⁵ Yörükan, *age*, s. 339.

⁵⁶ Yörükan, *Peygamberimiz*, s. 6-8.

⁵⁷ Yörükan, *age*, s. 10-15.

Peygamberimiz kitabında konular ile ilgili harita, kroki ve şehir planına yer vermiştir. Kitabın ilgili yerlerinde ismi geçen savaş meydanlarının krokilerine ve Mekke ve Medine gibi şehirlerin planlarına yer vermiştir. Hicret bahsinde, Mekke Medine arasındaki yolu gösteren haritaya yer vermiştir.⁵⁸ Medine'nin şehir planını vermiştir. Bedir Savaşını anlatırken savaş bölgesinin krokisine yer vermiştir.⁵⁹ Yusuf Ziya Yörükân, Peygamberimiz isimli eserinde harita ve krokiler vererek böylece okuyucuya olayların geçtiği mekânların görsel olarak tanıtılmasını sağlamış ve kolay öğrenilmesini hedeflemiştir.

Yusuf Ziya Yörükân, Hz. Peygamberin hayatını anlatmış olduğu her iki kitabında da sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Peygamberimiz adlı kitabını muhtemelen orta dereceli okullarda okutulmak üzere yazmıştır. Bu nedenle kitapta konular özet bir şekilde verilmiştir. İlahiyat Fakültesinde okutmuş olduğu ders notlarından oluşturduğu, "İslam Dini Tarihi" adlı kitabında ise konular daha kapsamlı ve detaylı ele alınmıştır. Peygamberimiz kitabında anlatmış olduğu olayların çoğunlukla kaynağını belirtmemiştir.

Yusuf Ziya Yörükân'ın Hz. Peygamberin hayatını anlatan ve ders kitabı olarak yazılmış olan bu eserlerinin amacı İslamiyet'in daha iyi kavranması, imanın kuvvetlendirilmesi, Hz. Muhammed'in örnek alınması gerektiğinin yeni nesiller tarafından kavranmasını sağlamaktır. Yusuf Ziya bu eserin yazılış amacını şöyle açıklamıştır; "Peygamberimizin hayatı fazilet ve namuskârlık açısından en asil bir örnektir. O doğduğu günden vefatına kadar düşünceleri, fiilleri ve hareketleri itibariyle daima hayır heva, hakşinas, her zaman adil ve lütufkâr yaşamıştır. Hayatı boyunca kadirşinas olmuştur. Kibir ve gururdan uzak durmuştur. Böyle bir hayatın nasıl geçirildiğini öğrenmek ve kendine örnek edinmek asil bir harekettir. Peygamberimizin hayatını öğrenmekle İslamiyet'in ne suretle neşredildiğini, Peygamberimizin nasıl hareket ettiğini kendisine karşı yapılan zulümlere nasıl dayandığını ve sabrettiğini öğrenmiş olacağız. Peygamberimizin hareketleri, sözleri, ahvali, Kur'an'ın yolundan ve İslamiyet'in kanunlarının tatbikinden başka bir şey değildir. Peygamberimizi öğrenmek İslamiyet'i öğrenmektir."⁶⁰

Yusuf Ziya Yörükân'ın Hz. Peygamberin hayatını anlatırken, doğumu, çocukluğu, evlenmesi ve ilk vahyin gelmesi gibi konularda vermiş olduğu bilgiler, klasik siyer kitaplarındakilerle aynıdır. Bu yönüyle farklı bir yaklaşım ve yeni yorumlar getirmemiştir.

Yusuf Ziya Yörükân'ın Hz. peygamberin hayatını anlatmış olduğu her iki kitabında da amacı tarih öğretmekten ziyade İslam dinini kavratmaktır.⁶¹

Yusuf Ziya Yörükân, Hz. Peygamber'in hayatını anlatmış olduğu eserinde çoğu siyer kitabında yer alan Hz. Muhammed'in göğsünün yarılması olayına değinmemiştir. Sadece Hz. Muhammed'in sütannedeyken kendisinde bazı faklı hallerin müşahade edildiğini belirtmekle yetinmiştir.⁶² Bu konuda olayın gerçekleşme şekli ve zamanı hakkında hadis ve İslam tarihi kaynaklarında farklı rivayetler bulunmaktadır.⁶³

⁵⁸ Yörükân, *age*, s. 10-129.

⁵⁹ Yörükân, *age*, s. 137-151.

⁶⁰ Yörükân, *age*, s. 10-12.

⁶¹ Yörükân, *age*, s. 183.

⁶² Yörükân, *age*, s. 30-31.

⁶³ Bu konudaki rivayetler için Bknz. Buhari, , *Camiu'Sahih*, Salat 1, Müslim, *Sahihu'l-Müslim*, İman 74, İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, Beyrut, 1987, I, s.578, İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, Beyrut, ts, cilt. I, s. 247-248, Zehebi, *Tarihu'l-İslam*, Beyrut, 1990, II, s. 261, Ebu Nuaym, *Delailu'n-Nübuvve*, Beyrut, 1986, I, s. 219-220, Diyarbekri, *Tarihu'Hamis Fi Ahvali'l-Enfesi'l-Nefis*, Beyrut, ts, cilt. I, s. 261.

Yusuf Ziya Yörükan, Hilful-Fudul cemiyetinin Hz. Muhammed'in teklifi üzerine kurulduğunu belirtmiştir.⁶⁴ Hz. Muhammed'in bu cemiyete katıldığı kaynaklarda yer almaktadır, fakat onun teklifiyle kurulduğu konusunda rivayetler farklıdır.⁶⁵

Yusuf Ziya Yörükan yazmış olduğu kitaplarda tarihi olayları anlatırken günümüz ile de bağlantı kurmaya çalışmıştır. Hz. Muhammed'in doğumunu anlatırken, Mevlid Kandil'ine vurgu yapmıştır. Hz. Muhammed'in evsafirlerinden bahsederken bunların herkes için örneklik teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin diğer dinlerin mensupları tarafından da bilinmesi konusu üzerinden detaylı bir şekilde durmuştur. Nitekim Ebu Süfyan'ın Bizans Kralı Heraklius ile görüşmesini ve Hz. Muhammed ile ilgili aralarında geçen diyalogu anlatan bir makale yazmıştır.⁶⁶

Yusuf Ziya Yörükan ayrıca Ebu Süfyan Heraklius diyaloguna, Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili yazmış olduğu her iki kitabında da yer vermiştir.

Sonuç

Yusuf Ziya Yörükan, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış ve İslami ilimlerin birçok alanı ile ilgili kitap ve makaleler yazmış, bir ilim adamıdır. Yusuf Ziya Yörükan yazmış olduğu İslam Dini Tarihi ve Peygamberimiz isimli kitaplarında Hz. Muhammed'in hayatını ve İslam'ın ilk yıllarında meydana gelen olayları anlatmıştır.

Yusuf Ziya Yörükan'ın Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili yazmış olduğu kitaplar, öğretici bir tarzda kaleme alınmıştır. Bu kitaplar okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitaplarında anlatmış olduğu olaylarda ve vermiş olduğu bilgilerde Kur'an ayetlerini, Hz. Peygamberin hadislerini ve ilk dönem siyer kaynaklarını kullanmıştır. Hz. Peygamberin hayatı ile ilgili anlatmış olduğu bilgiler, klasik İslam Tarihi kaynaklarındaki ile aynıdır. Bu yönüyle Yusuf Ziya Yörükan, olaylara farklı bir yorum getirmemiştir. . Yusuf Ziya Yörükan'ın çalışmaları II. Meşrutiyet döneminden sonra başlayan tarih yazıcılığındaki yeni zihniyetin önemli ürünlerindedir. Yani rivayetçi tarzın yerine neden nasılcı, kısmen sorgulayarak, halka tarihi sevdiren hurafelerden uzak ilmi ve akla yatkın izahlarla yazılmış kitaplardır.

Yusuf Ziya Yörükan, kendi döneminde yapılmış olan tercüme eserlerin etkisinde kalmamıştır. Batılı müsteşrikler tarafından yazılmış olan ve Türkçeye tercüme edilen eserler, birçok konuda klasik İslam tarihi kaynakları ile ters düşmekteydi. Yusuf Ziya Yörükan çalışmalarında bu tercüme eserlere bazen atıfta bulunarak bunları tenkit etmiştir. Fakat olayları anlatışı klasik İslam tarihi kaynakları ile aynıdır ve bu yönü ile tercüme eserlerin etkisinde kalmamıştır.

Yusuf Ziya Yörükan, Hz. Peygamberin hayatını anlatırken, fıkıh, kelim ve hadis gibi İslami ilimlerin alanları içerisinde bulunan konulara ve bunların açıklanmasına da yer vermiştir. Bu yönüyle kitapları, Hz. Peygamberin hayatını anlatan çoğu eserden farklıdır. Çünkü onun kitaplarında, Hz. Muhammed'in hayatının yanı sıra İslami ilimlerin birçok alanına dair bilgiler bulmak mümkündür.

Yusuf Ziya Yörükan kitaplarında, Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik bir sırayı takip ederek anlatmıştır. Klasik Siyer kaynaklarının yanı sıra bazen güncel eserlerden de alıntı yapmıştır.

⁶⁴ Yusuf Ziya Yörükan, **Peygamberimiz**, s. 35.

⁶⁵ Bu konudaki rivayetler için Bknz. İbn Sa'd, **et-Tabakatü'l-Kübra**, cilt, I, s. 106-107, İbn Kesir, **el-Bidaye**, Kahire, 1992, III, s. 456.

⁶⁶ Yusuf Ziya Yörükan, "Ebu Süfyan ile Heraklius'un Mülakati", **Mihrab**, K. Evvel 1339, sayı. 2, s. 43-48.

Dinler tarihi ile ilgili çalışmış olması nedeniyle İslam tarihindeki olayları anlatırken, bazen diğer dinlerin kitaplarından da referanslar göstermiş ve mukayese yapmıştır. Yusuf Ziya Yörükan kitaplarında, Hz. Muhammed'in kişiliğine ve evsaflarına yönelik bilgiler vermiş ve onun örnek alınmasının gerektiğini okuyucularına tavsiye etmiştir.

KAYNAKÇA

- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, **Camîu'Sahih**, İstanbul, 1993.
- CAETANÎ, Leone, **İslam Tarihi**, Çev. Hüseyin Cahid, İstanbul, 1924.
- ÇOĞ, Mehmet, **II. Meşrutiyet Dönemi İslam Tarihçiliği**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.
- DIYARBEKRÎ, Muhammed b. Hasen, **Tarihu'Hamis Fi Ahvali'l-Enfesi'l-Nefis**, Beyrut, ts.
- DOZY, Reinhart Pieter Anne, **Tarih-i İslamiyyet**, Çev. Abdullah Cevdet, Mısır, 1908.
- EBÛ NUAYM el-İsfehânî, **Delâilü'n-Nübüvve**, I-II, Beyrut, 1986.
- İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Beyrut, 2004.
- İBN KESİR, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer, **el-Bidaye ve'n-Nihaye**, Kahire, 1992.
- İBN SA'D, Muhammed b. Mani, **et-Tabakatü'l-Kübra**, cilt, I, Kahire, 2001.
- İBN SEYYİDİNNÂS, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed, **Uyûnü'l-Eser**, Beyrut, ts.
- İBNÜ'L- ESİR, Mecdüddîn Ebu'Saâdât el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî, **el-Kâmil fi't-Tarih**, I-XI, Beyrut, 1987.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, **Sahîhu'l Müslim**, Beyrut, 1991.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya"Yusuf Ziya Yörükan", **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, I-II, Ankara, 1954,
- KILIÇZADE, Hakkı, **İtikadat-ı Batılaya İlanı- Harb**, İstanbul, 1332.
- Kitabı Mukaddes Şirketi, **Kitab-ı Mukaddes**, Çıkış, 3/10, Tesniye 33/2, Matta 3/17, Matta 27/46.
- KÖKTAŞ, Yavuz, "Yusuf Ziya Yörükan ve İslam Dini Tarihi Eserindeki Hadis ve Sünnetle İlgili Düşünceleri", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, IV, sayı, 2, s. 75-93, 2004.
- KUTLUAY, Yaşar "Yusuf Ziya Yörükan'ın Makaleleri", **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, III, Sayı 1-2, 1954.
- KÜP, Erkan, **Yusuf Ziya Yörükan'ın Dinler Tarihi Bilimindeki Yeri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerir, **Tarihü'l-Taberi**, Kahire, ts.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, **Tarih II. Orta Zamanlar**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- YÖRÜKAN, Turhan "Prof. Yusuf Z. Yörükan'ın Hayatı, Eserleri ve Alevilik İle İlgili Görüşleri", Yusuf Ziya Yörükan, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, İstanbul, 2006.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya **Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi**, İstanbul, 2006.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, " İslam Tarihi", **Mihrab**, sayı. 25, 1 K. Sani 1341, Sayı. 26, 1 Şubat 1341, Sayı. 27, 1 Mart 1341.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya “ Ebu Süfyan ile Heraklius’un Mülakatı”, **Mihrab**, sayı. 2, K. Evvel 1339.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya **Peygamberimiz**, Kanaat Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, trsz.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemseddîn Muhammed b. Ahmed, **Tarihu'l-İslâm**, Beyrut, 1990.